

УДК 027.022(477)"364":[94:159.953:17.023.32(=161.2)]:021:351.853
DOI: 10.31866/2616-7654.13.2024.307253

ПУБЛІЧНІ БІБЛІОТЕКИ ЯК ІНСТИТУЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Тетяна Новальська,
докторка історичних наук, професорка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: novalska@meta.ua
ORCID ID: 0000-0003-3093-3998

Неля Бойчук,
старша викладачка,
Київський національний університет
культури і мистецтв
(Київ, Україна)
e-mail: nab2012@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-7038-7376

Для цитування:

Новальська, Т., & Бойчук, Н. (2024). Публічні бібліотеки як інституції історичної пам'яті українського народу. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 13, 222–232. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.13.2024.307253>

Метою статті є дослідження основних тенденцій діяльності українських публічних бібліотек як інституцій історичної пам'яті українського народу в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. У статті використано комплекс підходів наукового пізнання (об'єктивності, зв'язку теорії і практики), принципу єдності взаємозв'язку із сучасними умовами та методів (аналізу, когнітивний, структурно-функціональний, описовий, синтезу).

Наукова новизна. Вперше презентовано діяльність українських публічних бібліотек як інституцій національної та історичної пам'яті нашого народу. Аргументовано, що в умовах воєнного стану в Україні бібліотечний інститут гідно розбудовує свою діяльність на благо українського народу.

Основні висновки. Звернення до джерел історичної пам'яті – необхідна умова формування національної ідеї сучасної України, адже захист базових культурних цінностей стабілізує суспільство, об'єднує та підтримує духовні сили народу. Сьогодні в умовах воєнного стану це особливо важливо. Формування, збереження та організація доступу до джерел історичної пам'яті, які є органічним складником не лише матеріальної, а й духовної сфери суспільства, відіграють важливу соціально-комунікаційну роль у його всебічному розвитку, стабільному емоційно-психологічному стані, сприяють підвищенню морального та інтелектуального потенціалу. Бібліотеки є важливим складником соціально-комунікаційної структури держави, вони реалізують державну політику соціальної, історичної та національної пам'яті, організують збереження цих джерел, беруть активну участь у поширенні об'єктивної і правдивої інформації, науково обґрунтованих знань про минуле і сьогодення, спрямованих на формування і утвердження історичної пам'яті. Також бібліотечний інститут слугує гарантуванню інформаційної безпеки держави, спростовуючи фейки та висвітлюючи правдиву історію України. Діяльність українських бібліотек забезпечує безкоштовно об'єктивною інформацією, сприяє протидії тенденційному тлумаченню історичного процесу, деформації сенсів минулої та новітньої історії, маніпулюванню змістом історичних фактів та соціально-культурних чинників.

Ключові слова: публічні бібліотеки; історико-культурна спадщина; національна пам'ять; воєнний стан; російсько-українська війна; усна історія.

ВСТУП

Зберігаючи історико-культурну спадщину всіх поколінь українців, бібліотечний інститут відтворює багатовікову історію розвитку нашого народу та надає кожному стале відчуття приналежності до національної спільноти. Саме ці аспекти актуалізувалися з анексією Російською Федерацією українського Криму та захопленням російськими військами Луганської і частини Донецької областей, а з початком повномасштабного вторгнення питання збереження культурних надбань українського народу постало гостро. Численні втрати, які завдає ворог, свідоме знищення загарбниками культурного надбання, яке оцінюється не лише у грошовому еквіваленті та категорії втраченого майна, потребують посиленого захисту, збереження і охорони, адже саме культурна спадщина є джерелом перформатування культурних наративів та сенсів українців, їх подальшого духовного розвитку, формування спільної історичної пам'яті.

Через російську агресію в Україні станом на 25 квітня 2024 р. вже пошкоджено 1987 закладів культури, з них повністю знищеними є 324 культурні осередки (Міністерство культури та інформаційної політики України, 2024). В Україні внаслідок бомбардувань та обстрілів під загрозою знищення перебувають музейні та цінні приватні колекції, архівні і бібліотечні фонди. Росіяни вже вивезли частину цінних музейних, архівних і бібліотечних колекцій з окупованих територій. Саме тому війна – це не лише знищення рукотворних об'єктів, це також знищення пам'яті та можливостей для прийдешніх поколінь.

Місце України в європейському культурному просторі у майбутньому залежатиме у тому числі і від ставлення держави до історичної пам'яті, рівня збереженості національних традицій та культурної спадщини. Пріоритетним завданням органів державної влади й місцевого самоврядування, міжнародно-правовим зобов'язанням є охорона відповідних об'єктів на території нашої держави у межах її територіального моря і прилеглої зони. Таким чином, Україна не лише забезпечує збереження історичних та інших пам'яток, які становлять культурну цінність, а й уживає всіх необхідних заходів із метою повернення вкрадених росіянами культурних цінностей українського народу, адже це унікальний духовний і соціальний капітал, ресурс сталого розвитку суспільства.

ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДҐРУНТЯ

Питання діяльності бібліотек як осередків історичної, культурної та національної пам'яті у різних аспектах і проявах завжди було у полі зору сучасних українських бібліотекознавців. Його висвітленню присвячено публікації Т. Гранчак, Л. Дубровіної, Л. Кузнецової, Т. Кулаковської, Ю. Новальської, Л. Прокопенко, Г. Солоіденко та інших. Практики бібліотечної галузі також розкривають різні аспекти роботи бібліотечних установ зі збереження історичної пам'яті в умовах воєнного стану. Зокрема, вирізняються статті В. Агаркової, Ю. Амельченко, О. Бельницької, В. Білоус, Я. Бондарчук, С. Герасимової, Ю. Горбатенко, І. Гулик, Г. Дідусенко, І. Лапшиної, В. Ногіної, С. Сердюк, Г. Слотюк та інших.

Л. Дубровіна (2016) розглядає бібліотеки, архіви і музеї як вагомий складник соціальних інститутів, що реалізують державну політику соціальної, історичної та національної пам'яті через організацію збереження її джерел, вивчають історію документальної спадщини. Вчена наголошує, що діяльність цих інституцій забезпечує

об'єктивною інформацією державні органи влади, науковців, освітян, культурних діячів, сприяє протидії тенденційному тлумаченню історичних процесів, запобігає уникненню маніпулювань змістом історичних фактів та соціокультурних чинників.

Стаття Т. Гранчак (2020) присвячена обґрунтуванню актуальності виокремлення меморіального напрямку бібліотекознавчих досліджень і розбудови бібліотечної діяльності, що пов'язана з реалізацією політики пам'яті. Авторкою акцентовано на посиленні уваги науковців до дослідження питань історичної та культурної пам'яті, ідентичності в умовах переходу до інформаційного суспільства. Дослідження Л. Кузнецової узагальнює наслідки руйнувань і втрат публічних бібліотек України під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України з 24 лютого 2022 р. На основі узагальнення широкого фактичного матеріалу щодо стану української бібліотечної мережі зроблено висновок, що книгозбірні відіграють вагомий роль у збереженні національних інтересів, а питання захисту бібліотечних фондів від можливих руйнувань має стати у перспективі важливим складником культурної політики української держави (Кузнецова, 2022). Дослідниця наголошує, що провідними завданнями бібліотечних працівників має стати збереження для прийдешніх поколінь пам'яті про героїчну боротьбу українського народу за свою незалежну державу, захист і систематизація документальних свідчень про славний бойовий шлях Збройних сил України та добровольчих батальйонів, діяльність загонів територіальної оборони і волонтерів, а також фактів злочинів російських загарбників на тимчасово окупованих територіях України.

Висвітленню досвіду публічних бібліотек України з організації роботи провідних форм промоції читання у воєнний час присвячено дослідження Ю. Новальської (2023). Авторкою проаналізовано актуальні напрями діяльності книгозбірень із популяризації читання та їхньої адаптації під вимоги воєнного часу, зокрема, визначено і місію бібліотечного інституту в цей надзвичайно важкий для країни час. Доведено, що українські публічні бібліотеки і в умовах воєнного стану залишаються відкритими для користувачів, співпраці та допомоги, доводячи свою життєздатність як важливий соціальний інститут.

Основним напрямом діяльності бібліотечної мережі Національної академії наук України під час війни присвячено дослідження Г. Солоїденко і Т. Кулаковської (2023). Основну увагу зосереджено на стані наукової інфраструктури, яка зазнала суттєвих ушкоджень у ході війни, збереженні і захисті бібліотечних фондів, кадровому забезпеченні та змінах у системі підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, а також волонтерській та інформаційній діяльності.

Роботу українських бібліотек у найважчі перші місяці повномасштабного вторгнення висвітлено у дослідженні С. Сердюк та С. Герасимової (2022). Зроблено спробу проаналізувати актуальні напрями діяльності публічних бібліотек та їхню адаптацію до нагальних потреб часу, а також визначено місію книгозбірень у цей період та її значення для українського суспільства.

Мета статті – дослідження основних тенденцій діяльності українських бібліотек як інституцій історичної пам'яті українського народу в умовах воєнного стану.

МЕТОДИ ТА МАТЕРІАЛИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічну основу статті сформував комплекс підходів наукового пізнання (об'єктивності, зв'язку теорії і практики), принципу єдності взаємозв'язку

із сучасними умовами та методів (аналізу, когнітивний, описовий, синтезу, функціонально-діяльнісний). Джерельна база статті включала наукові публікації у фахових виданнях, а також дані з офіційних сайтів органів державної та місцевої влади, сайти провідних бібліотек країни, бібліотечні блоги, сайти новин і культурного проєкту «Читомо».

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Від найдавніших часів бібліотечний інститут виконує важливу соціальну роль – збереження знань для прийдешніх поколінь та поширення інформації у суспільстві. Як найбільш соціальний інститут – інститут історичної пам'яті народу – бібліотеки одні з перших завжди підпадали під удари цивілізаційних, політичних, релігійних та інших соціальних змін і потрясінь, стихійних лих тощо. Саме тому сьогодні є доступною лише незначна частина історико-культурної спадщини людства. Як зазначає Л. Дубровіна (2016), об'єднуючим фактором спільноти є національна свідомість, яка базується на ідейній платформі спільної історичної пам'яті громадян держави, має постійний інформаційний та культурний супровід.

У провідних країнах світу бібліотеки функціонують як спеціально уповноважені установи, які покликані збирати, організовувати, зберігати і надавати у суспільне користування різні джерела інформації, носії історичної та національної пам'яті, що акумулюють історичний досвід певної нації і є своєрідним історичним депозитарієм держави у її реалізації національної функції, а також виступають активним комунікаційним засобом увіковічення та трансляції культурних цінностей від покоління до покоління, тобто є посередником між минулим і сучасним.

У сучасному світі дбайливе ставлення до культурної спадщини – це один із важливих маркерів розвитку держави та мірило суспільної моралі. Пам'ять про складний історичний шлях нашої країни до власної незалежності зберігається у тому числі у бібліотечних фондах. Історичні спроби створити власну державу, спадковість суспільної свідомості як сукупності ідей, що передавалася від пращурів, створили тверде підґрунтя національної культури, яка сповна відображена в історико-культурній спадщині українців.

В умовах нової історичної реальності – епохи глобального інформаційного простору – поступово змінюються і соціальні функції бібліотек, які трансформуються від пасивних сховищ знань в активних учасників інформаційного простору, значно розширюючи свої функції впливу на національну свідомість та розбудову громадянського суспільства через впровадження нових соціально-комунікаційних технологій, які надали українським книгозбірням нових можливостей у відкритому інформаційному світі.

Українські бібліотекарі в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України борються у тому числі й за збереження історичної пам'яті нашого народу для прийдешніх поколінь. Адже саме бібліотеки як найдоступніші культурні та соціальні інституції перебувають під постійною атакою росіян. Сьогодні українці вже усвідомили, що знищення знань і стирання національної пам'яті – мета війни тих, хто прагне нав'язати нам і прийдешнім поколінням власну версію історії.

За даними Міністерства культури та інформаційної політики України від 25 січня 2024 р., майже 700 бібліотек зазнали часткового руйнування або були пов-

ністю знищені (Міністерство культури та інформаційної політики України, б.д.). У центрі Києва постраждали дві національні книгозбірні – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського та Національна наукова медична бібліотека України, значно пошкоджено Харківську державну наукову бібліотеку України імені В. Г. Короленка, частково зруйновано 25 університетських бібліотек, серед них кілька корпусів наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, де зберігається понад три млн томів, зокрема стародруки і рукописи, а також цінні архівні колекції. Але найбільших втрат і руйнувань зазнала мережа публічних бібліотек України: залишаються повністю зруйнованими понад 130 книгозбірень, майже 750 потребують різного ступеня ремонтних робіт (Лапшина, 2024).

За попередніми оцінками фахівців, лише за час повномасштабного вторгнення із 24 лютого 2022 р. фонди українських бібліотек втратили понад 1,5 млн видань, і кількість їх непинно зростає. Бібліотечні фонди зазнають суттєвих втрат внаслідок обстрілів, пожеж, затоплення після підриву окупантами Каховської гідроелектростанції. Також загарбники цілеспрямовано відбирають із фондів українські книги та спалюють їх, грабують матеріально-технічну базу та комп'ютерну техніку. За даними Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, 415 публічних бібліотек втратили частину своїх фондів, а у 134 книгозбірнях не збереглося жодного видання (*В Україні за час війни*, 2024).

Треба зазначити, що руйнування таких масштабів, які зазнає українська інфраструктура, та непоправні людські втрати є неминучими, враховуючи інтенсивність обстрілів і бомбардувань ворогом нашої території, та свідчать про цілеспрямоване знищення культурних об'єктів, у тому числі й бібліотек. Адже російські війська не лише обстрілювали університети, але і послідовно цілили у їхні бібліотеки. Окупантами цілеспрямовано знищено Херсонську обласну універсальну наукову бібліотеку імені Олесея Гончара; зазнали суттєвих пошкоджень Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових (колишня Короленка) та Чернігівська обласна бібліотека для юнацтва.

На Всеукраїнській науковій конференції «Війна Росії проти України (лютий 2014 – лютий 2024). Рецепція війни», яка відбулася в Укрінформі, було зазначено, що громади, які мали ресурс на відновлення роботи своїх книгозбірень, вирішили це питання – сьогодні 156 публічних бібліотек працюють у відремонтованих приміщеннях. Ті громади, які не мають фінансів на відбудову, організовують бібліотечне обслуговування у сільських радах, церквах, модульних будинках тощо (*В Україні за час війни*, 2024). До слова, у Харкові бібліотека вже два роки працює у метро (*У Харкові на станціях метро*, 2022).

Перед українськими бібліотеками стоять серйозні виклики, які вони мусять весь час долати, щоб довести свою необхідність і значущість для держави та суспільства. Наслідки війни, які ми маємо на сьогодні, жахливі як загалом для країни, так і для бібліотечної галузі зокрема. Це руйнування будівель і пошкодження приміщень, знищення та розграбування бібліотечних фондів, втрата матеріально-технічного забезпечення і комп'ютерної техніки, евакуація, переміщення, брак фахового персоналу та відсутність відвідувачів. Проте бібліотекарі спільно з усією країною демонструють світові свою стійкість і віру в перемогу України. Змінено пріоритети, напрями та формати роботи. Бібліотекарі ні на мить не припиняли своєї діяльності, весь час перебуваючи на зв'язку зі своїми користувачами, що дало поштовх

для подальшого розвитку. До прикладу, у лютому–березні 2022 р. 5 % території Миколаївської області було окуповано, 20 громад і саме місто Миколаїв перебували під постійним обстрілом російських військ. Зазнали пошкоджень різного ступеня 51 книгозбірня, а 10 – зруйновано повністю (Агаркова, 2023). Саме тоді бібліотекарі почали активно використовувати у своїй діяльності соціальні мережі. Майже кожна публічна бібліотека на своїй офіційній сторінці у Facebook, Twitter, Instagram, Telegram та ін. публікує офіційну інформацію органів влади, розміщує корисні повідомлення (дистанційні курси, навчання з медіаграмотності, поради психологів, адреси укриттів, благодійних фондів і волонтерських об'єднань тощо). У цей важкий період започатковано цикл постів із гештегами, що висвітлюють правдиву історію нашої країни, культуру і традиції українців, проводять різноманітні за тематикою флешмоби та конкурси. Бібліотекарі реалізують власні літературно-мистецькі проекти, популяризують творчість українських митців тощо.

Із 2021 р. в Одеській обласній універсальній науковій бібліотеці імені М. С. Грушевського діє Музей української книги – сучасний багатофункціональний простір із мультимедійним обладнанням та спеціальними стелажми для організації виставок книг і музейних експонатів. Як стверджує Ю. Амелеченко (2023), від початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України музей набув надзвичайно великої популярності та продовжує зберігати і популяризувати українську книгу не лише на Одещині, а й у світі. Головне – експонати цього музею спростовують головні наративи російської пропаганди, що Одеса – «руський город». Відомі історики, краєзнавці, а також молоді науковці проводять історико-патріотичні заходи, розповідаючи про знаменні історичні події в Україні, маловідомі сторінки історії Одещини, видатних українських діячів.

В Україні набирає популярності такий метод документування й популяризації новітньої історії, як усна історія. Ці дослідження базуються на фіксуванні та аналізі історичних подій у вигляді усних свідчень, тобто через біографічні розповіді особистості досліджується історія країни, регіону, окремої місцевості. Це дає змогу вивчати минуле не лише із погляду політичних обставин, а й здійснювати науковий аналіз, враховуючи думку пересічної людини, що донедавна сприймалося як щось неважливе, побічне.

Документування наслідків і жахів військової агресії – це ще один важливий напрям роботи публічних бібліотек зі збереження історичної пам'яті українського народу. Проект «Галерея історій» реалізовує Громадське об'єднання «Запорізька бібліотечна асоціація» у партнерстві із Запорізькою обласною універсальною науковою бібліотекою та Запорізькою обласною державною адміністрацією у межах проекту «Європейський Союз для сталості громадянського суспільства України», що впроваджує Ініціативний центр сприяння активності та розвитку громадського почину «Єднання» (ICAP) за фінансової підтримки Європейського Союзу.

Команда запорізьких бібліотекарів, надихнувшись американським проектом StoryCorps¹, вирішила записати перші 10 інтерв'ю з ветеранами АТО та ООС. Як зазначають Т. Палівода, І. Павленко, О. Литвак та Г. Мацієвська (2023), саме їх відеоісторії про події на сході України, які передували повномасштабному втор-

---

¹ Неприбуткова організація, що записує, зберігає та поширює історії американців різних верств суспільства, поглядів та життєвого досвіду. Місія організації – зберігання та поширення життєвих історій для встановлення зв'язків між людьми та розбудови справедливішого і милосерднішого світу.

гненню, військовий досвід, пережиті почуття у подальшому допомогли б краще зрозуміти ветеранів російсько-української війни.

Проект «Галерея історій» триває. Адже провідним завданням бібліотек є фіксування та збереження правдивої новітньої історії України, а людські емоції, думки і переживання – це найцінніше. У майбутньому ці історії і спогади запобігатимуть викривленню чи перекручуванню сьогоденних подій, стануть перешкодою при спробах маніпулювання фактами.

Проект має дві мети. Перша полягає у збиранні та фіксуванні життєвих історій людей задля створення джерел усної історії у подальших дослідженнях істориків, яким у майбутньому доведеться вивчати не лише офіційні документи, а й численні свідчення безпосередніх учасників цих подій. Друга – фіксування свідчень про злочини російських військових на території незалежної України. Саме тому героями «Галереї історій» є не тільки військові, а й науковці, волонтери, культурні та громадські діячі, внутрішньо переміщені особи. Це реальні історії із щирими емоціями, правдивими почуттями та тогочасними рішеннями. Спогади героїв проекту «Галерея історій» є антологією сучасної війни. Попри жахи бомбардувань і втрат, його герої своїми історіями доводять, що українці – нація незламних, які вірять у перемогу і не припиняють боротьбу (Галерея історій, б.д.).

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського на системній основі працює з усними історичними дослідженнями. Із 2018 р. книгозбірня реалізує проект «Голоси живої історії». Його мета – збереження пам'яті про новітні історичні події. Розпочиналася робота зі створення усноісторичної джерельної бази спогадів вінничан-учасників і очевидців подій Революції гідності, антитерористичної операції на сході України, життєвих історій внутрішньо переміщених осіб та розповідей волонтерів (Слотюк, 2023).

У подальшому цей ресурс слугуватиме платформою для співпраці фахівців різних галузей гуманітаристики, які працюватимуть на ниві вивчення правдивої історії України. Історики, краєзнавці, вчителі, викладачі зможуть використовувати зібрання аудіо- та відеозаписів для досліджень, підготовки уроків, лекційних занять, реалізації культурологічних проектів тощо. Нагальним є об'єднання зусиль багатьох українських інституцій задля популяризації усної історії та створення єдиної платформи доступу до цього потужного ресурсу правдивих свідчень про новітні історичні події.

ВИСНОВКИ

Звернення до джерел історичної пам'яті – необхідна умова формування національної ідеї сучасної України, адже захист базових культурних цінностей стабілізує будь-яке суспільство, об'єднує та підтримує духовні сили народу. Сьогодні в умовах воєнного стану це особливо важливо. Формування, збереження та організація доступу до джерел історичної пам'яті, які є органічним складником не лише матеріальної, а й духовної сфери суспільства, відіграють важливу соціально-комунікаційну роль у його всебічному розвитку, стабільному емоційно-психологічному стані, сприяють підвищенню морального та інтелектуального потенціалу. Бібліотеки є важливим складником соціального інституту, вони реалізують державну політику соціальної, історичної та національної пам'яті, організують збереження цих джерел, беруть активну участь у поширенні об'єктивної і правди-

вої інформації, науково обґрунтованих знань про минуле і сьогодення, спрямованих на формування і утвердження історичної пам'яті. Також бібліотечний інститут слугує гарантуванню інформаційної безпеки держави, спростовуючи фейки та висвітлюючи правдиву історію України. Діяльність українських бібліотек забезпечує безкоштовно об'єктивною інформацією, сприяє протидії тенденційному тлумаченню історичного процесу, деформації сенсів минулої та новітньої історії, маніпулюванню змістом історичних фактів та соціально-культурних чинників.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Агаркова, В. (2023). Бібліотеки Миколаївщини: виклики та шляхи їх подолання в умовах воєнного часу. *Бібліотечна планета*, 3(101), 10–13.
- Амельченко, Ю. (2023). Музей української книги в бібліотеці: вимоги часу. *Бібліотечна планета*, 2(100), 15–16.
- В Україні за час війни зруйнували понад 130 бібліотек, майже 750 потребують ремонту – експерт. (2024, 22 лютого). Укрінформ. <https://tinyurl.com/yxwtdnjx>
- Галерея історій. (б.д.). Головна [YouTube канал]. Взято 14 квітня 2024 з <https://tinyurl.com/5n9y7n3n>
- Гранчак, Т. (2020). Участь бібліотек у реалізації політики пам'яті: теоретичні і прикладні аспекти. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 5, 10–28. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.5.2020.205727>
- Дубровіна, Л. А. (2016). Бібліотеки в системі інституцій національної пам'яті України та національної культурної спадщини. *Рукописна та книжкова спадщина України*, 20, 232–251.
- Кузнецова, Л. (2022). Публічні бібліотеки України в умовах воєнного стану: втрати і виклики. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*, 10, 105–113. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269471>
- Лапшина, М. (2024, 4 березня). Зруйновані, але незламні: бібліотеки під російською окупацією та їхній шлях до відновлення. Читомо. <https://tinyurl.com/mvuefhrx>
- Міністерство культури та інформаційної політики України. (2024, 2 травня). 1987 об'єктів культурної інфраструктури зазнали пошкоджень чи руйнувань через російську агресію. <https://tinyurl.com/4whtbfej>
- Міністерство культури та інформаційної політики України. (б.д.). Головна. Взято 14 квітня 2024 з <https://mcp.gov.ua/>
- Новальська, Ю. (2023). Провідні форми промоції читання в бібліотеках України під час війни: реалії сьогодення. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*, 4(34), 2–5.
- Палівода, Т., Павленко, І., Литвак, О., & Мацієвська, Г. (2023). Проєкт «Галерея історій» Запорізької ОУНБ та ГО «Запорізька бібліотечна асоціація». *Бібліотечна планета*, 3(101), 28–31.
- Сердюк, С., & Герасимова, С. (2022). Бібліотеки України під час війни: адаптація до нових реалій та визначення пріоритетів. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*, 3(29), 9–14.
- Слотюк, Г. (2023). Проєкт «Голоси живої історії»: формуємо електронну карту пам'яті України. *Бібліотечна планета*, 2(100), 25–27.
- Солоіденко, Г., & Кулаковська, Т. (2023). Діяльність бібліотек наукових установ НАН України в умовах російсько-української війни. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*, 4(34), 6–11.

У Харкові на станціях метро видаватимуть книги. (2022, 18 квітня). Харків: офіційний сайт Харківської міської ради, міського голови, виконавчого комітету. <https://tinyurl.com/4rr8eeb2>

REFERENCES

- Aharkova, V. (2023). Biblioteki Mykolaivshchyny: vyklyky ta shliakhy yikh podolannia v umovakh voiennoho chasu [Libraries of the Mykolaiv region: challenges and ways to overcome them in wartime conditions]. *Bibliotekna planeta*, 3(101), 10–13 [in Ukrainian].
- Amelchenko, Yu. (2023). Muzei ukrainskoi knyhy v bibliotetsi: vymohy chasu [Museum of the Ukrainian book in the library: requirements of the time]. *Bibliotekna planeta*, 2(100), 15–16 [in Ukrainian].
- V Ukraini za chas viiny zruinuvaly ponad 130 bibliotek, maizhe 750 potrebuut remontu – ekspert [In Ukraine during the war, more than 130 libraries were destroyed, almost 750 are in need of repair – expert]. (2024, February 22). Ukrinform. <https://tinyurl.com/yxwtdnfx> [in Ukrainian].
- Halereia istorii. (n.d.). *Holovna* [Home] [YouTube channel]. Retrieved April 14, 2024, from <https://tinyurl.com/5n9y7n3n> [in Ukrainian].
- Hranchak, T. (2020). Uchast bibliotek u realizatsii polityky pamiaty: teoretychni i prykladni aspekty [Libraries participation in the implementation of the politics of memory: theoretical and applied aspects]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 5, 10–28. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.5.2020.205727> [in Ukrainian].
- Dubrovina, L. A. (2016). Biblioteki v systemi instytutsii natsionalnoi pamiaty Ukrainy ta natsionalnoi kulturnoi spadshchyny [Libraries within the system of the institutions of national memory of Ukraine and national cultural heritage]. *Manuscript and Book Heritage of Ukraine*, 20, 232–251 [in Ukrainian].
- Kuznetsova, L. (2022). Publichni biblioteki Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: vtraty i vyklyky [Public libraries of Ukraine in terms of the martial state: losses and challenges]. *Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 10, 105–113. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269471> [in Ukrainian].
- Lapshyna, M. (2024, March 4). *Zruinovani, ale nezlamni: biblioteki pid rosiiskoiu okupatsiieu ta yikhni shliakh do vidnovlennia* [Destroyed but unbreakable: libraries under Russian occupation and their path to recovery]. Chytomo. <https://tinyurl.com/mvuefhrx> [in Ukrainian].
- Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. (2024, May 2). *1987 ob'ektiv kulturnoi infrastruktury zaznaly poshkodzen chy ruinuvan cherez rosiisku ahresiiu* [1987 cultural infrastructure objects were damaged or destroyed due to Russian aggression]. <https://tinyurl.com/4whtbefj> [in Ukrainian].
- Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. (n.d.). *Holovna* [Home]. Retrieved April 14, 2024, from <https://mcip.gov.ua/> [in Ukrainian].
- Novalska, Yu. (2023). Providni formy promotsii chytannia v bibliotekakh Ukrainy pid chas viiny: realii sohodennia [Leading forms of reading promotion in libraries of Ukraine during the war: the realities of today]. *Biblioteknyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 4(34), 2–5 [in Ukrainian].
- Palivoda, T., Pavlenko, I., Lytvak, O., & Matsiievska, H. (2023). Proiekt "Halereia istorii" Zaporizkoi OUNB ta HO "Zaporizka bibliotekna asotsiatsiia" [The project "Gallery of stories" by the Zaporizhzhia Regional Universal Scientific Library and the Zaporizhzhia Library Association]. *Bibliotekna planeta*, 3(101), 28–31 [in Ukrainian].
- Serdiuk, S., & Herasymova, S. (2022). Biblioteki Ukrainy pid chas viiny: adaptatsiia do novykh realii ta vyznachennia priorytetiv [Libraries of Ukraine during the war: adaptation to new realities and determination of priorities].

- realities and setting priorities]. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 3(29), 9–14 [in Ukrainian].
- Slotiuk, H. (2023). Proiekt "Holosy zhyvoi istorii": formuiemo elektronnu kartu pamiaty Ukrainy ["Voices of Living History" project: creating an electronic memory map of Ukraine]. *Bibliotechna planeta*, 2(100), 25–27 [in Ukrainian].
- Soloidenko, H., & Kulakovska, T. (2023). Diialnist bibliotek naukovykh ustanov NAN Ukrainy v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Activities of libraries of scientific institutions of the National Academy of Sciences of Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 4(34), 6–11 [in Ukrainian].
- U Kharkovi na stantsiiakh metro vydavatymut knyhy* [Books will be issued at metro stations in Kharkiv]. (2022, April 18). Kharkiv: Official Site of Kharkov City Council, mayor, executive committee. <https://tinyurl.com/4rr8eeb2> [in Ukrainian].

UDC 027.022(477)"364":[94:159.953:17.023.32(=161.2)]:021:351.853

Tetiana Novalska,
*Doctor of Historical Sciences, Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts
Kyiv, Ukraine
e-mail: novalska@meta.ua
ORCID ID: 0000-0003-3093-3998*

Nelya Boychuk,
*Senior Lecturer,
Kyiv National University of Culture and Arts
Kyiv, Ukraine
e-mail: nab2012@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-7038-7376*

PUBLIC LIBRARIES AS HISTORICAL MEMORY INSTITUTIONS OF THE UKRAINIAN PEOPLE

The aim of the article is to study main tendencies in the activity of Ukrainian public libraries as institutions of the Ukrainian nation's memory in the martial state conditions. **Research methods.** A complex of scientific knowledge approaches (objectivity, theory and practice interaction) are used in this article, as well as a principle of unity in interrelationship with current conditions and methods (analysis, cognitive method, structural-functional method, descriptive method, synthesis).

Scientific novelty. For the first time, the activities of Ukrainian public libraries as institutions of national and historical memory of our people are presented. It is grounded that in conditions of the martial law in Ukraine, the library institute decently develops its activity for the benefit of the Ukrainian people.

Main conclusions. Turning to the historical memory sources is a necessary condition for formulating the national idea of modern Ukraine, taking into account the fact that the protection of basic cultural values stabilises society, unites and supports the spiritual national forces. Nowadays, in the martial law conditions, it is especially important. The formation, preservation and organisation of access to historical memory sources, which are an organic component not only of the material, but also of the spiritual sphere of society, play an important social and communicative role in its comprehensive development, stable emotional and psychological state, as well as contribute to the increase of moral and intellectual potential. Libraries are an important component of the social and communicative state's structure, they realise the governmental policy of social, historical and national memory, organise the preservation of these sources, take an active part in disseminating objective and truthful information, scientifically based knowledge about the past and the present, aimed on forming and confirming certain historical memory. Also, the library institute contributes to ensuring the information security of the state by refuting fakes, and highlighting the true history of Ukraine. The activity of Ukrainian libraries provide objective and free of charge information, contribute to counteracting the tendentious interpretation of the historical process, the deformation of the meanings of the past and the recent history, the manipulation of the content of historical facts, social and cultural factors.

Keywords: public libraries of Ukraine; historical and cultural heritage; national memory; martial law; Russian-Ukrainian war; oral history.

Стаття надійшла до редакції 24.04.2024 р.